

Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi

<http://kutuphane.uludag.edu.tr/Univder/uufader.htm>

2009 ve 2017 Hayat Bilgisi Öğretim Programlarının Engellilere Yönelik Farkındalık Oluşturması Açısından İncelenmesi

Ömür SADIOĞLU¹, Büşra KAYA²

¹*Dr. Öğr. Üyesi, Uludağ Üniversitesi, osadioglu@uludag.edu.tr*

²*busraaaa.kaya@gmail.com*

ÖZET

Bu araştırmanın amacı 2009-2017 Hayat Bilgisi Öğretim Programı kazanımlarının engellilere yönelik farkındalık oluşturması açısından incelenmesidir. Araştırma analitik araştırma modelidir. Araştırmanın dokümanlarını 2009 ve 2017 Hayat Bilgisi Öğretim Programı oluşturmaktadır. 2009 programı'nda engellilere yönelik farkındalık oluşturacak nitelikte 14 kazanım ve dört etkinlik, 2017 programı'nda ise altı kazanım yer almaktadır. Ancak bu kazanım ve etkinliklerin çoğu engellilere yönelik farkındalık oluşturmaya yönelik açık ve net ifadeler içermemektedir. 2009 programında yer alan beceri ve kişisel niteliklerde engelli bireylere yönelik farkındalık oluşturacak ifadeler rastlanmıştır. 2017 programında kişisel nitelikler adında bir başlık bulunmasa da söz konusu nitelikler değerler olarak ele alınmıştır. Hazırlanacak Hayat Bilgisi öğretim programlarında engellilere yönelik farkındalığı sağlayacak kazanımların ve etkinlik örneklerinin artırılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hayat Bilgisi, program, engelli, farkındalık.

An Analysis on 2009 and 2017 Life Science Curriculum in terms of Creating Awareness towards Disabilities

ABSTRACT

The purpose of the study is to examine the acquisitions of the 2009-2017 Life Science Curriculum in terms of raising awareness in relation to the disabled. This research is a analytical research model. Data source of the research is the 2009 and 2017 Life Science Curriculum. The 2009 curriculum includes 14 acquisitions and four activities aiming at raising awareness in relation to the disabled and the 2017 curriculum includes six acquisitions. Contrary to this, the skills and personal qualities included in the 2009 curriculum included statements aiming at raising awareness in relation to the disabled. Although there is no title called "personal qualifications" in the 2017 curriculum, these qualifications are treated as values. It is thought that it is important to increase the gains and examples of activities that will provide awareness of disability in the Life Science Curriculum to be prepared.

Key Words: Life Science, program, disability, awareness.

GİRİŞ

Dünyada bir milyardan fazla insan herhangi bir tür engellilik ile yaşamakta iken bu insanların yaklaşık 200 milyonu hayatlarını devam ettirme konusunda önemli sıkıntılar çekmektedir. Bu sıkıntılardan kaynaklanan dezavantajlı durumları ortadan kaldıracak çalışmaların sistematik bir şekilde yapılması gerekmektedir (Dünya Sağlık Örgütü, 2011). Son yıllarda engelli bireylerin, toplumla bütünleşmelerini sağlamaya ve bağımsız yaşam becerilerini (Orel, Zerey ve Töret, 2004) kazanmalarına yönelik çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmaların bir boyutunun engellilere yönelik farkındalık oluşturmaya yönelik olduğu söylenebilir.

Engellilere yönelik farkındalık üzerinde durmadan önce konuyla ilgili bazı kavramlara değinmek yerinde olacaktır. Bu kavramlardan biri olan zedelenme; psikolojik, fizyolojik, anatomik yapı ya da işlevde bir kayıp veya anormallik olması, yetersizlik ise; var olan zedelenmenin herhangi bir etkinliği normal gelişim gösteren bireyler gibi yerine getirmede sınırlılık oluşturması olarak tanımlanmaktadır (Akçamete, 2009). Son olarak engel kavramı Eripek (2007) tarafından herhangi bir zedelenmeden dolayı meydana gelen yetersizlik sonucu bireyin toplumun beklentilerine yanıt vermemesi şeklinde tanımlarken Akçamete (2009) engeli bir güçlük veya yetersizliği olan bireyin çevresiyle etkileşiminde yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel faktörlerle ilişkili olarak toplum tarafından olağan kabul edilen bir rolü yerine getirmede sınırlılıklara neden olan veya bireyi alıkoyan bir

problem durumu olarak açıklayarak kavramı biraz daha açmıştır. Her iki tanım da incelendiğinde engel kavramının aslında özel gereksinimli bireye atfedilen bir nitelime değil özel gereksinimli bireyin çevresindeki koşulları işaret eden bir kavram olduğu dikkati çekmektedir. Bir diğer deyişle özel gereksinimli bireyin yaşadığı sosyal veya fiziksel çevrede gerçekleştirilecek uyarlamaların engel durumunu ortadan kaldıracığı söylenebilir.

Şişman (2014), engellilere uygun fırsatlar sağlandığında toplumsal hayatın her alanına katkı sağlayabileceği algısının yerleşebilmesi için toplumun bilinçlendirilerek, engellilerin hak ve özgürlüklerinin olduğu konusunda farkındalık yaratılması gerektiğini vurgulamaktadır. Karşılıklı saygı ve anlayış, bütünleştirici bir topluma katkıda bulunur. Toplumun engelliliğe dair anlayışını geliştirmek, olumsuz algılara karşı koymak ve engelliliği adil bir şekilde anlatmak bu yüzden çok önemlidir (Dünya Sağlık Örgütü, 2011). Engelli bireylere ilişkin en önemli nokta, toplumda engellilikle ilgili “farkındalığın yaratılması” ve “anlaşılma” gereksinimlerinin karşılanmasıdır (Şahin, 2004). Farkındalık, bireyin, tüm duyularıyla yaşadığı çevreyi anlamlandırması, bilinmesi gereken şeylerden haberdar olması, kavranması gereken şeye dikkat etmesi, hassasiyet göstermesidir (İlhan ve Esentürk, 2015). Hutton ve Baumeister (1992, Akt: İlhan ve Esentürk, 2014) yüksek farkındalık düzeyinin tutum-davranış ilişkisini güçlendirdiğini ifade etmektedir. Bu nedenle engellilere yönelik farkındalığın küçük yaşlarda kazandırılmasının, küçük yaşta olumlu tutum ve davranışların yerleşmesi açısından oldukça önemli olduğu söylenebilir.

Çocukların yaşadıkları olgu ve olayları bir bütün olarak algıladıkları ilkökul yıllarında Hayat Bilgisi dersi bütüncül öğretim yaklaşımıyla çocukları hayata hazırlamayı amaçlayan, yaşam boyu öğrenecekleri bilgilere temel olan, doğal, toplumsal, sanatsal, düşünsel ve değerlerden oluşan bir derstir (Acat, Anılan, Girmen ve Anagün, 2005, Akt: Alak ve Nalçacı, 2012). Hayat Bilgisi dersi aracılığıyla kendini ve çevreyi tanıyan, kendini geliştirerek çevresine uyum sağlayan, olaylara çok yönlü bakabilen, yaratıcı düşünme, problem çözme gibi üst düzey bilişsel ve duyuşsal özellikler kazanan çocuklar hayata ilişkin ilk duygularını, düşüncelerini ve izlenimlerini bu ders sayesinde şekillendirirler (Özden, 2005). Bu derste öğrencilerin biyolojik, sosyal ve psikolojik yönleriyle bir bütün olarak gelişmeleri hedeflenmektedir (Karabağ, 2006). Çocukların hem yaşadıkları toplumu ve dünyayı tanıyarak toplumsallaşması hem de temel yaşam becerilerini kazanmaları ve olumlu nitelikler geliştirmeleri, Hayat Bilgisi dersiyle gerçekleştirilebilmektedir.

Yapılandırmacı eğitim anlayışı esas alınarak hazırlanan Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nın öncelikli amacı, öğrencilerin temel yaşam

becerilerini kazanmalarına ve olumlu kişisel nitelikler geliştirmelerine yardımcı olmaktadır (MEB, 2009). Hayat Bilgisi Öğretim Programı, öğrencinin kendini tanımasını, geliştirmesini sağlayan, kendisine, ailesine, çevresindeki insanlara, devletine ve devletin koyduğu yasalara karşı olan görev ve sorumluluklarını öğretmeyi amaçlayan bir programdır (Gültekin, 2015). Program öğrencilerin keşfeden, araştıran, üretken ve problem çözebilen kısaca bilimsel süreç becerilerini gelişmiş bireyler olarak yetiştirmelerini sağlayacak şekilde hazırlanmıştır (MEB, 2017). Hayat Bilgisi dersi çocuğun yaşadığı ortamda doğal ve toplumsal çevresine uyumunu sağlayarak onu bir üst öğrenime hazırlayan bir derstir (Ocaç ve Beydoğan, 2005).

2009 Hayat Bilgisi Öğretim Programı, bilgilerin hazır olarak sunulması yerine, öğrencilerin çeşitli etkinliklerle bilgiyi yapılandırmasına olanak tanıyacak bir yapıya sahiptir. Bu nedenle de öğrenme-öğretme etkinlikleri, bu programın en kritik ögesidir (MEB, 2009). Etkinlik, kazanımları gerçekleştirmek amacıyla belli teknik ve yöntemlere göre düzenlenen davranışlar bütünüdür (MEB, 2004). Öğrenim etkinliklerinin belirlenen niteliklere uygun planlanması, bu etkinliklerden beklenen yararın sağlanması açısından önemlidir. Örneğin; Hayat Bilgisi dersinin öğretim etkinlikleri planlanırken, öğrencilere nesne ve olayları mümkün olduğunca duyu organlarıyla fark ettirilerek kavratılmasına dikkat edilmelidir. Öğrencilerin nesnelere dokunabilmesi, nesnelere görmesi, ölçmesi, sınıflandırması, karşılaştırması ve kendi cümleleriyle ifade etmesi sağlanmalıdır (Özdemir, 1998). Öğretim etkinliklerinin, aktif öğrenmeyi destekleyecek şekilde yürütülmesi, bilişsel üst düzey becerilerin kullanılmasını gerektirecek şekilde planlanması ve paylaşımcı ve işbirlikçi çalışma ortamlarında gerçekleştirilmesi de dikkate alınacak faktörlerden biridir (Yıldırım ve Akar, 2004, Akt: Çakır, 2007).

2009 yılı Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda tematik yaklaşım benimsenmiş, "Okul Heyecanım", "Benim Eşsiz Yuvam" ve "Dün, Bugün, Yarın" olmak üzere üç temaya yer verilmiştir. Hayat Bilgisi dersinde tematik yaklaşımın seçiminde rol oynayan unsurlardan biri bireysel farklılıkları olan öğrenciler için motivasyon kaynağı olup, öğrencilerin çalışmalarına olan ilgi ve kendilerine olan güvenlerinin diğer derslere de yansımaya yardımcı olmasıdır (MEB, 2009). 2017 Hayat Bilgisi Öğretim Programı temel yaşam becerilerinin kazandırılması temel alınarak, yaparak yaşayarak öğrenme odaklı hazırlanmıştır. Öğrencilerin keşfeden, soran, sorgulayan, üreten ve sorun çözebilen özette bilimsel süreç becerilerini kullanabilen bireyler olmaları hedeflenmiştir. Ünite temelli yaklaşım esas alınarak hazırlanan programda 'Okulumuzda Hayat', 'Evimizde Hayat', 'Sağlıklı Hayat',

‘Güvenli Hayat’, ‘Ülkemizde Hayat’ ile ‘Doğada Hayat’ olmak üzere toplam altı ünite belirlenmiştir.

2009 Hayat Bilgisi dersinin vizyonu, etkinlikler aracılığıyla öğrenmekten keyif alan, kendisiyle, toplumsal çevresiyle ve doğayla barışık, kendini milletini, vatanını ve doğayı tanıyan, koruyan ve geliştiren bireylerin yetiştirilmesi olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte gündelik yaşamda gereksinim duyulan temel bilgilere, yaşam becerilerine ve çağın gerektirdiği donanıma sahip, değişikliklere dinamik bir biçimde uyum sağlayabilecek kadar esnek ve bununla birlikte son olarak da mutlu bireyler yetiştirmek de dersin vizyonunu oluşturmaktadır (MEB, 2009).

2017 Hayat Bilgisi Öğretim Program’ında vizyona yer verilmemiş, ancak programın amacında 2009 programının vizyonunda belirlenen becerilerle eş değer ifadelerle yer verilmiştir. Bu ifadelerle programda “Temel yaşam becerilerine sahip, kendini tanıyan, sağlıklı ve güvenli bir yaşam süren, yaşadığı toplumun değerlerini özümseyen, doğaya ve çevreye duyarlı, araştıran, üreten ve ülkesini seven bireyler yetiştirmektir.” şeklinde yer veildiği görülmektedir.

Görüldüğü gibi Hayat Bilgisi dersi öğrencilerin toplumsallaşma süreçlerinden biri olan okul hayatında yaşamın her alanında karşılaşılabilecekleri olaylara yönelik temel tutum ve becerileri kazandırmak açısından oldukça önemlidir. Dolayısıyla programlar değişse de güncellense de Hayat Bilgisi dersinin işlevi temelde aynıdır. Bu bağlamda düşünüldüğünde Hayat Bilgisi dersinin gerek hedefleri gerekse bu hedeflerin birinci, ikinci, üçüncü sınıfta diğer derslerle ilişkilendirilerek süreklilik arz edecek şekilde kazandırılmaya çalışılması dersin öğrencilere küçük yaşta engelli bireylere yönelik farkındalık oluşturmak açısından da etkili bir araç olabileceğini düşündürmektedir.

Şahin (2004) gelişmiş ülkelerde yasal düzenlemeler ve ilköğretimden itibaren eğitim içinde engellilik konusunun işlenmesi ile toplum içinde yaşayan diğer bireylerin engelliler ve engellilik konusunda duyarlılığın sağlandığını belirtmektedir. Böylece engellilerin her anlamda toplumsal yaşamda var olmaları kolaylaşmaktadır. Bu perspektifle yaklaşıldığında bu araştırma 2009 ve 2017 Hayat Bilgisi Öğretim Programı’nda engelli bireylere yönelik farkındalık yaratacak kazanımların ve etkinliklerin belirlenerek, erken yaşta engellilere yönelik farkındalığı artıracak kazanım ve etkinliklere dikkat çekilmesi açısından önemli görülmektedir. Bu önem doğrultusunda araştırmada 2009 ve 2017 Hayat Bilgisi Öğretim Programı’nın engellilere yönelik farkındalık oluşturması açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Nitel veri toplama tekniklerinden doküman analiziyle gerçekleştirilen bu araştırma analitik araştırma modelindedir. Nicel veya nitel araştırma sınıflamasına uymayan çalışmalar analitik araştırmalar olarak adlandırılır. Analitik araştırmalar; belgeler, kayıtlar, dokümanlar ile diğer ortamların olaylar, kavramlar, düşünceler ve eserler açısından analiz edilerek incelenmesi ile gerçekleştirilir. Analitik araştırmalarda; dokümanlar ve kayıtlar kavramlar, olaylar ve görüşler bakımından analiz edilir. Verilerin yorumlanmasında bağlam önemlidir (McMillan, 2004, Akt: Ersoy, 2015). Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin belli kriterlere sahip olma derecesine göre incelenmesidir. Burada önemli olan hangi dokümanların veri kaynağı olarak kullanılacağını belirlemektir (Şimşek, 2009).

Veri Toplama Aracı

Eğitim alanında doküman olarak kullanılabilen kaynaklar arasında programlar da yer almaktadır (Şimşek, 2009). Dolayısıyla bu araştırmanın dokümanlarını araştırma amacı doğrultusunda belirlenen, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından hazırlanan 2009 ve 2017 Hayat Bilgisi Öğretim Programı oluşturmaktadır.

Verilerin analizi

Doküman incelemesi süreci; dokümana ulaşma, dokümanların orijinalliğinin kontrol edilmesi, dokümanların incelenerek anlaşılması, dokümanlardaki verilerin analizi ve verilerin kullanılması olmak üzere beş aşamadan oluşmaktadır (Şimşek, 2009). Araştırmada incelenecek dokümanlardan biri olan 2009 Hayat Bilgisi Öğretim Programına <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx?islem=1&kno=30>, 2017 Hayat Bilgisi Öğretim Programına ise <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=144> adresinden ulaşılmış, her iki adres de Milli Eğitim Bakanlığı'nın resmi sayfası olduğundan kaynakların orijinalliğinden emin olunmuştur. Programlar iki araştırmacı tarafından ayrı ayrı okunmuş, içerik analizi ile çözümlenmiş ve temalar oluşturulmuştur. Her iki araştırmacının bağımsız olarak gerçekleştirdiği çalışma sonucunda yapılan güvenilirlik hesaplamasında elde edilen sonuç araştırma için güvenilir kabul edilmiştir. Ayrıca ilgili temalara ait bilgilere çalışmada ayrıntılı olarak yer verilerek, her iki programdan örneklerle desteklenmeye çalışılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgulara ve bulgulara ilişkin olarak yorumlara yer verilmektedir. Yapılan analizler sonucunda aşağıdaki temalara ulaşılmıştır:

Hayat bilgisi öğretim programlarında engellilere yönelik farkındalık oluşturmayı sağlayan ders kazanımları

2. Hayat bilgisi öğretim programlarında engellilere yönelik farkındalık oluşturmayı sağlayan beceriler

3. Hayat bilgisi öğretim programlarında engellilere yönelik farkındalık oluşturmayı sağlayan kişisel nitelikler

4. Hayat bilgisi öğretim programlarında engellilere yönelik farkındalık oluşturmayı sağlayan ders kazanımlarına ilişkin etkinlik örnekleri

Hayat Bilgisi Öğretim Programlarında Engellilere Yönelik Farkındalık Oluşturmayı Sağlayan Ders Kazanımları

Bu temada 2009 ve 2017 Hayat Bilgisi Öğretim Programları'nda engellilere yönelik farkındalık oluşturmayı sağlayacak kazanımlar 1. 2. 3 sınıf olarak ayrı ayrı tablolaştırılarak incelenmiştir.

Tablo 1. 2009 birinci sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda engellilere yönelik farkındalık oluşturmayı sağlayan ders kazanımlarının temalara göre dağılımı

Sınıf	Tema	Ders Kazanımları	Özel Eğitim Kazanımları
1.Sınıf	Okul Heyecanım	A.1.1. Fiziksel özelliklerini fark ederek kendini tanıır ve tanıtır.	3. Kendi farklılığını kabullenir. 6. Kendini ifade edebilme becerisi geliştirir.
		A.1.2. Duygularını fark ederek kendini tanıır ve ifade eder.	7. Kendi duygularının farkında olur.
		A.1.6. Oyunlar sırasında kendisinin ve arkadaşlarının hata yapabileceğini kabul eder.	11. Hatayı kabul edebilme becerisi geliştirir.
		A.1.18. Arkadaşları ile benzer ve farklı yönlerini fark eder.	1. Kişilerin yetenek, beceri ve güçlerinin değişik olabileceğinin farkına varır.
		A.1.19. Arkadaşları ile iyi ilişkiler geliştirme konusunda yapması gerekenleri sözlü olarak ifade eder.	10. Başkalarıyla olumlu ilişkiler kurar.
Benim Eşsiz Yuvam	Dün Bugün Yarın	B.1.17. Kendisinin ve ailesindekilerin hata yapabileceğini ve bunun doğal olduğunu kabul eder.	11. Hatayı kabul edebilme becerisi geliştirir.
		B.1.18. Çevresindeki insanlara karşı hissettiği duyguları fark eder ve bunları uygun biçimde ifade eder.	9. Kızgınlık, öfke vb. davranışları kontrol edebilme becerisi geliştirir.

Tablo 1 incelendiğinde “Okul Heyecanım” temasında engellilere yönelik farkındalık oluşturmayı sağlayabilecek ve özel eğitime de uyarlanmış beş kazanım, “Benim Eşsiz Yuvam” temasında ise sadece iki kazanım olduğu görülmektedir. Buna karşın “Dün, Bugün, Yarın” temasında ise engellilere yönelik farkındalık oluşturmaya yardımcı olacak bir kazanım yer almamaktadır. “Okul Heyecanım” temasındaki kazanımlar değerlendirildiğinde A1.1 ve A1.2’nin öğrencinin kendine yönelik farkındalığını artırmaya yönelik olduğu, A1.6, A1.18 ve A1.19 no’lu kazanımların ise hoşgörü, olumlu iletişim kurma ve farklılıklara yönelik farkındalık oluşturmaya yönelik olduğu görülmektedir. “Benim Eşsiz Yuvam” temasında ise B1.17 hoşgörü ve B1.18 no’lu kazanımda ise çevresindekilere yönelik duygularının farkına varabilme ve uygun bir şekilde ifade edebilme hedeflenmiştir.

Tablo 2. 2017 birinci sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programı’nda engellilere yönelik farkındalık oluşturmayı sağlayan ders kazanımlarının temalara göre dağılımı

Sınıf	Tema	Ders Kazanımları	Özel Eğitim Kazanımları
1.Sınıf	Okulumuzda Hayat	HB.1.1.2. Kendisi ve akranları ile benzer ve farklı yönlerini ayırt eder.	-
	Evimizde Hayat		
	Sağlıklı Hayat		
	Güvenli Hayat		
	Ülkemizde Hayat		
	Doğada Hayat		

Tablo 2’de görüldüğü gibi 2017 programı’nda altı ünite kapsamında engellilere yönelik farkındalık oluşturacak bir kazanım olduğu görülmektedir. Programda bu kazanım altında “Öğrencilerin fiziksel özellikleri üzerinde durularak özel gereksinimli bireylerin farkına varma, onların kullandığı cihaz ve protezlere dikkat etme gibi unsurlar da vurgulanır. Fiziksel farklılıklardan kaynaklanan isim ve lakap kullanımının önlenmesine ilişkin gerekli vurgular yapılır.” şeklinde bir açıklamaya yer verilmektedir. Özel eğitim kazanımlarına ise yer verilmediği belirlenmiştir.

Tablo 3. 2009 ikinci sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programı’nda engellilere yönelik farkındalık oluşturmayı sağlayan ders kazanımlarının temalara göre dağılımı

Sınıf	Tema	Ders Kazanımları	Özel Eğitim Kazanımları
2.SINIF	Okul Heyecanım	A.2.13. Okulda, kendisinin, arkadaşlarının güçlü yanlarını tanır.	1. Kişilerin yetenek, beceri ve güçlerinin değişik olabileceğinin farkına varır.
		A.2.14. Arkadaşları ile farklılıklarının doğal olduğunu kabul eder.	2. Farklılıklara karşı anlayış ve hoşgörü gösterir.
		A.2.15. Duygularının kendisini ve arkadaşlarını nasıl etkilediğini fark eder.	7. Kendi duygularının farkına olur.
	Benim Eşsiz Yuvam	B.2.22. Duygularını kontrol ederek uygun biçimde ifade eder.	8. Başkalarının duygularının farkında olur.
Dün Bugün Yarın	-	9. Kızgınlık, öfke vb. davranışları kontrol edebilme becerisi geliştirir.	-

Tablo 3’te 2009 ikinci sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programı’nın engellilere yönelik farkındalık oluşturmayı sağlayabilecek ve özel eğitime de uyarlanmış kazanımları yer almaktadır. Buna göre “Okul Heyecanım” temasında engellilere yönelik farkındalık oluşturmayı sağlayabilecek ve özel eğitime de uyarlanmış üç kazanım, “Benim Eşsiz Yuvam” temasında ise sadece bir kazanım olduğu görülmektedir. Buna karşın “Dün, Bugün, Yarın” temasında ise engellilere yönelik farkındalık oluşturacak bir kazanım yer almamaktadır. “Okul Heyecanım” temasındaki kazanımlardan A.2.13 ve A.2.14. farklılıklara yönelik farkındalık oluşturmaya yöneliktir. A.2.15 ve “Benim Eşsiz Yuvam” temasından B.2.22 no’lu kazanımda duygularının farkına varabilme ve uygun bir şekilde ifade edebilme hedeflenmiştir.

Tablo 4. 2017 ikinci sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programı’nda engellilere yönelik farkındalık oluşturmayı sağlayan ders kazanımlarının temalara göre dağılımı

Sınıf	Tema	Ders Kazanımları	Özel Eğitim Kazanımları
2.Sınıf	Okulumuzda Hayat	HB.2.1.1. Kendini farklı özellikleriyle tanıtır.	-
	Evimizde Hayat	HB.2.1.2. Bireysel farklılıklara saygı duyar.	-
	Sağlıklı Hayat		
	Güvenli Hayat		
	Ülkemizde Hayat		
Doğada Hayat			

Tablo 4 2017 ikinci sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda ünite bazında engellilere yönelik farkındalık sağlayacak kazanımları göstermektedir. Buna göre ikinci sınıfta yer alan "Okulumuzda Hayat" ta birinci sınıftan farklı olarak iki kazanıma yer verildiği, diğer ünitelerde belirlenen doğrultuda kazanımlara yer verilmediği görülmektedir. HB.2.1.1. için "Fiziksel özellikleri, hoşlandıkları, yapabildikleri ve yapmak istedikleri üzerinde durulur." şeklinde bir açıklama yapılmaktadır. Özel eğitim kazanımlarına ise burada da yer verilmediği görülmektedir.

Tablo 5. 2009 üçüncü sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda engellilere yönelik farkındalık oluşturmayı sağlayan ders kazanımlarının temalara göre dağılımı

Sınıf	Tema	Ders Kazanımları	Özel Eğitim Kazanımları
3.Sınıf	Okul Heyecanım	A.3.2. Öğrenciler arasındaki benzerlik ve farklılıkların doğal olduğunu kabul eder.	1. Kişilerin yetenek, beceri ve güçlerinin değişik olabileceğinin farkına varır.
	Benim Eşsiz Yuvam	A.3.5. Arkadaşlarıyla ve başkalarıyla ilişkilerinde duygularını uygun biçimde ifade eder.	9. Kızgınlık, öfke vb. davranışları kontrol edebilme becerisi geliştirir.
	Dün Bugün Yarın	B.3.8. Farklılıkların doğal olduğunu kabul eder ve farklı özelliklere sahip kişilere hoşgörülle yaklaşır.	2. Farklılıklara karşı anlayış ve hoşgörü gösterir.
		-	-

Tablo 5 incelendiğinde "Okul Heyecanım" temasında engellilere yönelik farkındalık oluşturmayı sağlayabilecek ve özel eğitime de uyarlanmış iki kazanım, "Benim Eşsiz Yuvam" temasında ise sadece bir kazanım olduğu görülmektedir. Tablo 1 ve Tablo 2'de olduğu gibi Tablo 3'te de "Dün, Bugün, Yarın" temasında engellilere yönelik farkındalık oluşturacak bir kazanım yer almamaktadır. "Okul Heyecanım" temasındaki kazanımlar değerlendirildiğinde A.3.2 ve "Benim Eşsiz Yuvam" temasında B.3.8'in farklılıklara yönelik farkındalık oluşturmaya yönelik olduğu belirlenmiştir. "Okul Heyecanım" A.3.5'te ise duygularını uygun bir şekilde ifade edebilme hedeflenmiştir.

Tablo 6. 2017 üçüncü sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda engellilere yönelik farkındalık oluşturmayı sağlayan ders kazanımlarının temalara göre dağılımı

Sınıf	Tema	Ders Kazanımları	Özel Eğitim Kazanımları
3.Sınıf	Okulumuzda Hayat	HB.3.1.1. Kendisinin güçlü ve zayıf yönlerini fark eder.	-
		HB.3.1.2. Davranışlarının kendisini ve arkadaşlarını nasıl etkilediğini fark eder.	-
		HB.3.1.3. Arkadaş seçiminde nelere dikkat etmesi gerektiğini kavrar.	-
	Evimizde Hayat		
	Sağlıklı Hayat		
	Güvenli Hayat		
	Ülkemizde Hayat		
	Doğada Hayat		

Tablo 6'da görüldüğü gibi 2017 programı'nın engellilere yönelik farkındalık oluşturmaya yardımcı olacak üçüncü sınıf kazanımları birinci ve ikinci sınıfta olduğu gibi ilk ünite olan "Okulumuzda Hayat" ünitesinde yer almaktadır. Bu kazanımlardan HB.3.1.1.'de "Öğrencilerin ilgi alanları ve becerilerinden hareketle konu açıklanır. Kazanım işlenirken öğrencilerin öz değerlendirme yapmaları istenir." şeklinde bir açıklama yer almaktadır. Aynı şekilde HB.3.1.2'de "Olumlu veya olumsuz davranışlar göstermesinin bireysel yaşamına ve arkadaşlarıyla ilişkilerine etkisi üzerinde durulur." açıklamasına yer verilmektedir. HB.3.1.3'te de "Arkadaş seçiminde doğruluk, dürüstlük, merhamet, saygı, sevgi, hoşgörü, vefa, vicdanlı olma, yardımseverlik ve başkalarının haklarını gözetme gibi değerlerin ön plana alınması üzerinde durulur." şeklinde bir açıklama yapıldığı, özel eğitim kazanımlarına ise yer verilmediği belirlenmiştir.

Hayat Bilgisi Öğretim Programlarında Engellilere Yönelik Farkındalık Oluşturmayı Sağlayan Beceriler

Tablo 7. 2009 Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda engellilere yönelik farkındalık oluşturmayı sağlayan beceriler

		Beceriler
12. Öz-Yönetim	12.1 Etik Davranma	Bedensel veya zihinsel engelli bireylerle etkileşimde bulunma Bu kişileri yargılamadan kabul etme
	12.5 Kendini Tanıma ve Kişisel Gelişimini İzleme	Diğer bireylerle benzerlik ve farklılıklarını bilme Diğer bireylerden güçlü ve zayıf yanlarını bilme Aynı, benzer ve farklı sözcüklerini anlama ve ayırt etme
	12.12 Farklılıklara Saygı Duyma	Tüm insanların benzer ve farklı özellikleri olabileceğini fark etme Farklılıkların yaşamı zenginleştirdiğini kavrama Farklılığın göreceli bir kavram olduğunu fark etme Engelli insanların farklı gereksinimlerine karşı duyarlı olma

2009 Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda ayrıca öğrencilere kazandırılacak becerilere yer verilmiştir. Bu beceriler; eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, araştırma, iletişim, problem çözme, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik, Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma karar verme, kaynakları etkili kullanma, güvenlik ve korunmayı sağlama, öz yönetim, bilimin temel kavramlarını tanıma, temalarla ilgili temel kavramları tanıma olmak üzere 14 tanedir (MEB, 2009). Tablo 4'te bu becerilerden Öz Yönetim Becerisi altında yer alan “Etik Davranma” becerisinde; “Bedensel veya zihinsel engelli bireylerle etkileşimde bulunma”, “Bu kişileri yargılamadan kabul etme” ve “Farklılıklara Saygı Duyma” becerisinde “Engelli insanların farklı gereksinimlerine karşı duyarlı olma” şeklindeki ifadelere yer verildiği görölmektedir.

2017 Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda 23 beceri (araştırma, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma, değişim ve sürekliliği algılama, dengeli beslenme, doğayı koruma, girişimcilik, gözlem, iletişim, iş birliği, karar verme, kariyer bilinci geliştirme, kaynakların kullanımı, kendini koruma, kendini tanıma, kişisel bakım, kurallara uyma, mekânı algılama, millî ve kültürel değerleri tanıma, öz yönetim, sağlığını koruma, sorun çözme, sosyal katılım, zaman yönetimi) yer almaktadır. Ancak bu becerilerin

hiçbirinin engelli bireylere yönelik farkındalık oluşturacak özellikte olmadığı görülmektedir.

Hayat Bilgisi Öğretim Programlarında Engellilere Yönelik Farkındalık Oluşturmayı Sağlayan Kişisel Nitelikler

Tablo 8. 2009 Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda engellilere yönelik farkındalık oluşturmayı sağlayan kişisel nitelikler

Kişisel Nitelikler	
Özgüven	Güçlü ve zayıf yönlerini tanıma
Toplumsallık	Arkadaşlarına cesaret verme
Sabır	Hata yapmanın doğal olduğunu kabul etme
Hoşgörü	Duygularını kontrol etme
Sevgi	Farklılıkları kabul etme
Saygı	Herkesin değerli olduğunu kabul etme
Barış	Okulda karşılaştığı kişilere ve durumlara saygı sevgiyle yaklaşma
Doğruluk	Başkalarıyla farklılıklarının doğal olduğunu kabul etme
Dürüstlük	Arkadaşlarına karşı saygı duyma
	Çevresindeki insanlara karşı saygılı olma
	Benzerlik ve farklılıkların doğal olduğunu bilme
	Önyargısız davranma
	Başkalarına önyargısız davranma
	Başkalarının duyarlılıklarına saygı gösterme

Tablo 8, 2009 Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda engellilere yönelik farkındalık oluşturması açısından öğrencilere kazandırılmak istenen “Kişisel Nitelikler” göstermektedir. Tablo incelendiğinde “Özgüven” kapsamında ‘Güçlü ve zayıf yönlerini tanıma (kişi kendini tanırsa, karşısındakinin zayıf ve güçlü yönlerini fark eder)’, “Toplumsallık” kapsamında ‘Arkadaşlarına cesaret verme’, “Sabır” da ‘Hata yapmanın doğal olduğunu kabul etme’, ‘Duygularını kontrol etme’, “Hoşgörü” de ‘Farklılıkları kabul etme’ ile ‘Herkesin değerli olduğunu kabul etme’ yer almaktadır. Ayrıca “Sevgi” kapsamında ‘Okulda karşılaştığı kişi ve durumlara sevgiyle yaklaşma’, ‘Başkalarıyla farklılıklarının doğal olduğunu kabul etme’, “Saygı” boyutunda ‘Arkadaşlarına ve çevresindeki insanlara karşı saygılı olma’, “Barış” boyutunda ‘Benzerlik ve farklılıklarının doğal olduğunu bilme’, “Doğruluk” boyutunda ‘Önyargısız davranma’ ve “Dürüstlük” te ‘Başkalarına önyargısız davranma’, ‘Başkalarının duyarlılıklarına saygı gösterme’ özelliklerine yer verilmiştir. 2017 Hayat Bilgisi Programı incelendiğinde kişisel niteliklerin “Öğretim Programı'nda Değerler Eğitimi” başlığı altında “adalet, aile birliğine önem verme, çalışkanlık, bilimsellik, dayanışma, doğruluk, dürüstlük, dürüstlük, estetik, merhamet, güven, misafirperverlik, sabır, sevgi, saygı, vatanseverlik,

bağımsızlık, sorumluluk, vefa, paylaşma, yardımseverlik” değer ifadelerine yer verildiği tespit edilmiştir. Bu değerlerin ise öğrencilere hissettirilerek ve hayatilik ilkesi doğrultusunda örtük biçimde kazandırılmaya çalışılmasına, öğretmenlerin bu süreçte rol model olmaları gerektiğine değinilmektedir.

Hayat Bilgisi Öğretim Programlarında Engellilere Yönelik Farkındalık Oluşturmayı Sağlayan Kazanımlara İlişkin Etkinlik Örnekleri

Tablo 9. 2009 Hayat Bilgisi Öğretim Programı’nda yer alan engellilere yönelik farkındalık oluşturabilecek kazanımlara ilişkin etkinlik örnekleri

Kazanımlar	Etkinlik Örnekleri
A.1.1. Fiziksel özelliklerini fark ederek kendini tanıır ve tanıtır.	Ayna Ayna Söyle Bana: Cep aynalarına bakarak fiziksel özelliklerini oluşturan ana öğeleri fark ederler. Boy, kilolarını aileleriyle birlikte belirleyerek kaydederler. Sınıfta kendilerini tanıtır.
A.1.2. Duyularını fark ederek kendini tanıır ve ifade eder.	Duyularımın Yüzleri Var: Çeşitli resimlerden yararlanılarak duygular ve duyguların ifadesi üzerine konuşulur.
A.1.6. Oyunlar sırasında kendisinin ve arkadaşlarının hata yapabileceğini kabul eder.	Hatalarımdan Öğrendiklerim: Bir grup öğrenciyle diğerlerinden habersiz bir oyun oynanır. Oyun sırasında öğrencilerden birinin önceden belirlenen bir hayati yapması sağlanır. Oyun burada durdurulur ve “Sizce bu hayati yaptığı için kötü biri mi?” sorusu tartışılır. Hatayı yapan öğrenci hatasını fark eder ve özür diler. Oyuna devam edilir. Öğrencilerin geçmişte oyunlar sırasında yaptıkları bir hatayı ve bundan sonra neler yaşadığı üzerinde konuşmaları sağlanır.
A.1.18. Arkadaşları ile benzer ve farklı yönlerini fark eder.	Farklıyız: Gazete ve dergilerden kestikleri insan resimlerini incelerler. Bu resimlerden vücutların bölümlerini keserek yapıştırırlar. Yeni bir tip oluştururlar. Oluşturdukları bu tipi tanıtır. İkili gruplar hâlinde arkadaşlarının özelliklerini inceleyerek buldukları benzer ve farklı yönleri ifade ederler.
A.1.19. Arkadaşları ile iyi ilişkiler geliştirme konusunda yapması gerekenleri sözlü olarak ifade eder.	Sorunu Arkadaşça Çöz: Arkadaşça olan ve olmayan sözlere örnekler verirler. İyi bir arkadaşın nasıl davranacağı “örnek olay” üzerinde buldurulur ve arkadaşlarıyla iyi ilişkiler geliştirmek için yapılması gerekenleri ifade etmeleri sağlanır.
B.1.17. Kendisinin ve ailesindekilerin hata yapabileceğini ve bunun doğal olduğunu kabul eder.	Herkes Hata Yapabilir: Hatalı davranış içeren bir senaryo canlandırılır. Bu senaryodaki hatanın ne olduğunun bulunması istenir. Kendilerinin de benzer hatalar yapıp yapmadıkları sorular böyle bir durum karşısında neler hissettikleri (pişmanlık, hatalardan ders çıkarma vb.) üzerinde konuşulur. Sürekli yapılan hatalarında sorgulanması gerektiği vurgulanır.

Tablo 9. Devamı

- B.1.18.** Çevresindeki insanlara karşı hissettiği duyguları fark eder ve bunları uygun biçimde ifade eder.
- A.2.13.** Okulda, kendisinin ve arkadaşlarının güçlü yanlarını tanır.
- A.2.14.** Arkadaşları ile farklılıklarının doğal olduğunu kabul eder.
- A.2.15.** Duygularının kendisini ve arkadaşlarını nasıl etkilediğini fark eder.
- A.3.2.** Öğrenciler arasındaki benzerlik ve farklılıkların doğal olduğunu kabul eder
- A.3.5.** Arkadaşlarıyla ve başkalarıyla ilişkilerinde duygularını uygun biçimde ifade eder.
- B.3.8.** Farklılıkların doğal olduğunu kabul eder ve farklı özelliklere sahip kişilere hoşgörülle yaklaşır.
- Duygularımızla Yüzleşelim:** Kızgınlık, korku, mutluluk, üzüntü duyguları uyandırabilecek senaryolar verilir. Öğrencilerin bu durumlarda duygularını nasıl ifade ettikleri verilen çalışma kâğıdında belirtmeleri istenir. Kızgınlık hissettikleri durumlar üzerinde konuşulur. Kızgınlık anlarında kullanabilecekleri “trafik ışıkları” tekniği öğretildikten sonra, drama yoluyla bu tekniğin uygulaması yapılır.
- Kendimi Kutluyorum:** Kendilerine, başta zor görüldüğü halde başardıkları durumları yazmaları ve altlarına kutlama cümleleri eklemeleri istenir. Resimleri yapılır, kartlar oluşturulur. Hazırlanan kartların sınıf panosuna asılması sağlanır.
- Akvaryumdaki Balıklar:** İki akvaryum maketi hazırlanır. Birine farklı büyüklük ve renklerde balık resimleri koyulur. Diğerine de aynı büyüklük ve renkte balık resimleri konur. Akvaryumlar karşılaştırılarak benzerlik ve farklılıkların doğal olduğu ve yaşamı güzelleştirdiği vurgulanır.
- Sen Öyle Söyleyin:** Verilen boşluk tamamlama cümlelerini eşler hâlinde karşılıklı olarak tamamlamaları sağlanır. Gönüllü öğrenciler yaşadıkları deneyimleri sınıfla paylaşırlar.
- Ortak ve Farklı Yanlarımız:** Verilen çalışma kâğıdını arkadaşları ile birlikte doldurmaları istenir. Benzer ve farklı yanlarını karşılaştırarak farklılıkların doğal olduğu vurgulanır.
- Bana Yardım Ettiğin İçin Mutluyum:** Farklı duygu durumlarını ifade eden hikâyeler okunur. Hikâyelerde hangi duygu durumlarında bahsedildiğini fark etmeleri sağlanır. Farklı duygu durumlarında duygularını nasıl ifade ettikleri sorulur. Bu duyguları uygun şekilde ifade etmekle ilgili örnekler verilir. Sıra arkadaşlarıyla bu örnekleri canlandırılmaları istenir.
- Kendi Yıldızım Bul:** Sınıftaki öğrenci sayısı kadar elma getirilir. Her öğrenciden bir elma seçmesi istenir. Elmalarını arkadaşlarının elmaları ile karşılaştırarak, elmaların farklılıklarını belirlemeleri söylenir. Elmalar tekrar torbaya konularak öğrencilerden kendi elmalarını bulmaları istenir. Ayırt edici ve farklı özelliklerin önemi vurgulanır. Öğretmen rehberliğinde elmalar ortadan enine kesilir. Öğrencilerin dikkati elmanın çekirdek yuvasına çekilir. Bunun bir yıldıza benzediği fark ettirilir. Dış görünüşü nasıl olursa olsun her insanın da onu diğer insanlardan farklı kılan kişilik özelliğinin (yıldızının) olduğu açıklanır. Öğrencilerden kişilik özelliğini (yıldızını) söylemeleri istenir. Öğrencilerin verdikleri cevaplar doğrultusunda Atatürk’ün hangi kişilik özelliklerine sahip olduğu sorularak, geçmiş bilgileri hatırlatılır. Atatürk’ün insan sevgisini vurgulayan bir anısı öğrencilere okunur. Çeşitli sorularla Atatürk’ün kişilik özelliklerinden insan sevgisi sezdirilir. Bununla ilgili birkaç örnek açıklanır.

Tablo 6 değerlendirildiğinde A.1.18 kazanımı için “Farklıyız”, A.2.14. için “Akvaryumdaki Balıklar”, A.3.2 için “Ortak ve Farklı Yanlarımız” ve B.3.8 için “Kendi Yıldızını Bul” adlı etkinliklerin engellilere yönelik farkındalığın temellerini oluşturacak etkinlikler olduğu görülmektedir. Tablodaki diğer etkinliklerin ise düzenlendiğinde aynı amaca hizmet edebileceği düşünülmektedir.

2017 Hayat Bilgisi Öğretim Programı incelendiğinde kazanımlarla ilişkili etkinliklere yer verilmediği belirlenmiştir. Dolayısıyla çocuklarda engellilere yönelik farkındalık oluşturmayı sağlayacak etkinlikler de bulunmamaktadır.

TARTIŞMA

Hayat Bilgisi öğretim programlarının engellilere yönelik farkındalık oluşturması açısından incelenmesi amacıyla yapılan bu araştırmada; 2009 Hayat Bilgisi Öğretim Programı’nda birinci sınıfta yedi, ikinci sınıfta dört kazanım ve üçüncü sınıfta ise üç kazanımın toplam 14 kazanımın yer aldığı ancak bu kazanımların engellilere yönelik farkındalık oluşturmayı sağlayacak açık ve net ifadeler içermediği tespit edilmiştir. Diğer yandan bu kazanımların “Özel Eğitim Kazanımları” ile ilişkilendirilmesinin ders kapsamında konuya vurgu yapılması açısından dikkate değerdir. 2009 programında birinci, ikinci ve üçüncü sınıfta bu kazanımlarla ilişkili toplam dört etkinlik belirlenmiştir. Bununla birlikte sınıf öğretmenin konuya hassasiyet göstermesi ve ilgili kazanımları çeşitli etkinliklerle zenginleştirilmesi yoluyla engellilere yönelik farkındalığın geliştirilebileceği düşünülmektedir.

2017 Hayat Bilgisi Öğretim Programı’nda ise, engellilere yönelik farkındalık oluşmasını sağlayacak kazanımların önemli ölçüde azaldığı görülmektedir. 2017 programında birinci sınıf düzeyinde bir, ikinci sınıf için iki ve üçüncü sınıf için üç kazanım olmak üzere toplamda altı kazanım yer almaktadır. 2017 Hayat Bilgisi Öğretim Programı incelendiğinde “Okulumuzda Hayat” ünitesinde yer alan HB.1.1.2 kazanımı ve bu kazanım kapsamında yer alan açıklamada engellilere yönelik farkındalıkla birlikte onların gereksinimlerine yönelik hassasiyetlere de değinildiği görülmektedir. 2017 programında ikinci sınıf kazanımlarından HB.2.1.1., engellilere yönelik farkındalık oluşturacak net ifadeler içermemekte buna karşın, HB.2.1.2 oldukça açık bir ifadeyle bireysel farklılıklara saygı duymayı hedeflemektedir. Üçüncü sınıf kazanımlarında da her ne kadar engellilere yönelik doğrudan ifadeler olmadığı görülse de işleyişle ilgili açıklamaların

konuya değinmeye olanak tanıdığı söylenebilir. Bu süreçte konunun ele alınmasında öğretmene sorumluluk düştüğü düşünülmektedir. Örneğin; HB.2.1.1. ve HB.2.1.1'de öğrencinin kendisinin güçlü yanları kadar zayıf yanlarının olduğuna, her insanın güçlü yanları ve zayıf yönlerinin farklı olacağına değinilmesi ve bu farklılıklara saygı duyulması gerektiği vurgusu yapılabilir.

Alves ve Lopes-dos-Santos (2013) engellilere yönelik farkındalık oluşturan programların öğretim programlarına dahil edilerek verilmesinin, kaynaştırma ortamlarında farklılıklara ilişkin bilincin artırılması, engelli bireylere yönelik olumlu tutumların iyileştirilmesi ve engelli bireylerin kabulünü destekleyeceğini belirtmektedirler. Böyle bir uygulamanın herhangi bir yetersizlikle yaşamının ne demek olduğunu anlamak ve bireysel farklılıkları kabullenmek gibi iki temel beceriyi hedeflediğini, öğretim programlarıyla iç içe verilen engellilere yönelik programlarının daha başarılı sonuçlar verdiğini de ifade etmektedirler.

2009 Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda Öz Yönetim Becerisi altında yer alan becerilerden sadece üçünün engellilere yönelik farkındalık oluşturacak nitelikte açık ve net ifadeler olduğu, diğer beceri ve kişisel niteliklerde engellilere yönelik farkındalığın temellerini oluşturacak ifadeler yer verilmediği belirlenmiştir. Ancak ne yazık ki 2017 Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda yer alan 23 becerinin hiçbirinde bu konuya yer verilmediği görülmektedir. 2009 programında yer alan becerilere 2017 programında da yer verilmemesinin önemli bir eksiklik olduğu düşünülmektedir.

2009 programında yer verilen kişisel niteliklerden sadece üçünün açık ve net bir şekilde olmasa da engellilere yönelik farkındalığı artıracak özellikte olduğu belirlenmiştir. 2017 programında ise kişisel niteliklerin "Öğretim Programında Değerler Eğitimi" başlığı altında verilen değer ifadeleri şeklinde ele alındığı tespit edilmiştir. 2017 programında yer alan bu değer ifadelerinin öğretmenin hazırlayacağı etkinliklerle öğrencilerin engelli bireylere yönelik farkındalığının artması sağlanabilir. Örneğin; HB.3.1.3'te arkadaş seçiminde merhamet, sabır, saygı, sevgi, yardımseverlik, vicdanlı olma, sorumluluk gibi değerlerin öğrencilerin engelli arkadaşlarına yönelik tutumlarını olumlu yönde değiştireceği düşünülmektedir. Ancak yapılacak bu etkinliklerin sınıf öğretmeninin bilgi, beceri ve tutumlarıyla sınırlı kalacağı da göz ardı edilmemelidir. Oysaki Williamson (2014) çocukların farklılıklara ilişkin düşüncelerinin yaşam içerisinde aileleri, akranlarıyla olan deneyimleriyle şekillendiğini ifade etmektedir. Okulda pek çok farklı özelliğe sahip bireyler olduğundan, okulun farklılıklara ilişkin tutumlarının şekillenmesinde önemli bir rolünün olduğunu ve bu nedenle okulda

çocuklara farklılıklara yönelik kabul, anlayış arkadaşça bir tutum kazandırılması gerektiğini vurgulamaktadır.

2009 programında yer alan etkinliklerin dördünün engellilere yönelik farkındalığı artırmaya yardımcı olacağı, diğer etkinliklerin ise yine öğretmenin ek uygulamalarıyla engellilere yönelik farkındalığı artıracak şekilde düzenlenebileceği söylenebilir. Kişisel niteliklerde olduğu gibi etkinliklere de 2017 Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda yer verilmediği görölmektedir. Oysa ki kazanımlar doğrultusunda yapılacak etkinliklerin öğrencilere yaparak yaşayarak bilgi edinmeleri konusunda önemli katkısı olduğu düşünölmektedir. Her iki program kazanım ve etkinlikler bazında değerlendirildiğinde 2009 programındaki kazanımların daha fazla olduğu ve üstelik bunların etkinliklerle desteklendiği görölmektedir. Sadioğlu (2011) engellilerin farkındalığına yönelik etkinliklerin, özel gereksinimli öğrencilerin sosyal kabulünün sağlanması açısından yararlı olduğunu, programlarda bu tür temalara ve etkinliklere yer verilmesinin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Borys (b.t.) de engellilik bilincini arttırmak için sınıftaki her öğrencinin kendi özerkliğinin artıracak etkinlikler yapılmasını ve her öğrencinin özerkliği ile ilgili amaç ve hedefler belirlenmesini önermiş ve bu sürecin engelli öğrencinin kendi bedenini de sahiplenebilmesini sağlayacağını ifade etmiştir. Buna karşın 2017 programında etkinliklere yer verilmediği görölmektedir. Örneğin 2017 programında yer alan HB.3.1.2 kazanımı, olumsuz davranışların engellileri nasıl etkileyeceğine dair etkinliklerin düzenlenebileceği ve konunun etkili bir şekilde işlenmesine olanak tanıyan bir kazanım olarak değerlendirilmektedir. Bununla beraber 2009 programında yer alan yukarıda adı geçen etkinliklerin de uyarlamalarla daha etkili olacağı da düşünölmektedir. Örneğin; “Ayna Ayna Söyle Bana” etkinliği'ne engellilere yönelik farkındalık geliştirme açısından baktığımız da herhangi bir engeli olan bir öğrencinin de sınıfta kendini tanıtabilmesi ve arkadaşları arasında kendini rahatça ifade edebilmesine ortam yaratmakla birlikte normal gelişim gösteren öğrencilerin engelli arkadaşlarını sınıfın bir bireyi olarak kabullenmelerini sağlayabilecek nitelikte bir etkinliktir. Ancak bu etkinlikten önce “Farklıyız” etkinliğinin yapılmasının önemli olduğu düşünölmektedir. Farklıyız etkinliğinde bireylerin yetenek, beceri ve özellikle de güçlerinin farklı olabileceği vurgusu yapılabilir. Böylece sınıftaki tüm öğrencilerde bireysel farklılıklara yönelik bilinç ve engellilere yönelik farkındalığı sağlayacak etkinliklere zemin hazırlanmış olacaktır. Her iki etkinlikte de öğretmenin destekleyici ifadeler kullanarak engelli öğrenciyi cesaretlendirmesi ve yönlendirmesi sürecin daha etkili gerçekleşmesini sağlayacaktır.

“Sorunu Arkadaşa öz” etkinliğinde engelli bir arkadaşı olan birinin nasıl davranması gerektiğiyle ilgili bir örnek çalışması yapılarak ve bunun iyi bir insan davranışı olduğundan bahsedilebilir. “Herkes Hata Yapabilir” etkinliğinde engelli bir bireye yapılan hatalı davranışlar içeren bir durum canlandırma yoluyla fark ettirilebilir.

“Kendimi Kutluyorum” etkinliğinde engelli bireylerin başarı hikâyelerine yer verilerek sınıftaki engelli öğrencinin başta olmak üzere tüm öğrencilerin güçlü yanlarına, başarılarına vurgu yapılabilir. Öğrencilerin başarılarından dolayı birbirini kutlaması yoluyla tüm öğrencilerin başarı duygusu tatmaları sağlanabilir. Bu etkinlikte engelli öğrenciyle birlikte tüm öğrencilerin güçlü ve başarılı yönlerinin vurgulanmasının, engelli öğrencinin etiketlenmesinin önüne geeeği düşünölmektedir.

Birinci sınıfta yer alan “Farklıyız”, ikinci sınıfta yer alan “Akvaryumdaki Balıklar” ve üçüncü sınıfta yer alan “Ortak ve Farklı Yanlarımız” etkinlikleri birbirlerini tamamlayacak nitelikte etkinliklerdir. Bu etkinliklerde toplumda yer alan engelli bireylerle normal gelişim gösteren bireylerin benzer ve farklı yönleri konuşularak, benzer yönlerin ağırlıklı olarak değerlendirilmesi ile farklılıklara karşı hořđörü ve anlayış vurgulanabilir. Bu etkinliğin bir devamı niteliğinde olan “Kendi Yıldızını Bul” etkinliğiyle yine özellikle engelli bireylerin olumlu yönlerine değinilmesi diğer öğrencilerin küçük yaşta engelli bireylere yönelik farkındalık kazanmalarını sağlayabilir. “Bana yardım ettiğin için mutluyum” etkinliğinde hem engelli bireylerin hem de normal gelişim gösteren bireylerin birbirlerinin yardımına ihtiyaç duyabilecekleri canlandırma yoluyla gösterilebilir. Etkinliğin sonucunda öğrencilere hangi duyguları hissettikleri sorularak bunun üzerine tartışılabilir.

ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda ulaşılan sonuçla birlikte söz konusu araştırma ve ileri araştırmalar için önerilere yer verilmektedir.

Hayat Bilgisi öğretim programlarında engellilere yönelik farkındalık oluştırmaya yönelik daha açık ve net kazanımlara yer verilmesi, bu kazanımların sayısının ve kazanımlarla ilişkilendirilebilecek etkinlik sayılarının artırılması önerilebilir.

Sınıf öğretmenlerinin konuya gereken hassasiyeti göstermeleri için hizmet içi eğitimlerle konunun önemi vurgulanabilir ve sınıf öğretmenlerinin önerileri doğrultusunda farklı etkinlik örnekleri geliştirilebilir.

Hayat Bilgisi öğretim programlarında öğrencilerin pek çok konuyla ilgili tutum ve beceri kazanmasını sağlamak amacıyla belirli gün ve haftalar kapsamında çeşitli konulara yer verilmiştir. Bu konular arasına 3 Aralık Dünya Engelliler Günü ile 10-16 Mayıs “Engelliler Haftası”nın da eklenmesi ve bunlara yönelik farkındalık çalışmalarının yapılması önerilebilir.

Hayat Bilgisi öğretim programlarının öğrencilerde yarattığı farkındalık düzeyi ile ek kazanım ve çeşitli etkinliklerle zenginleştirilecek deneysel çalışmaların öğrencilerde yaratacağı farkındalık düzeyinin karşılaştırılacağı çalışmalar yapılabilir.

Alan yazında ilgili konuya yönelik katkı sağlayacak farklı çalışmalar yapmak amacıyla ifade ve beceri derslerinin kazanım ve etkinliklerinin inceleneceği farklı araştırmalar yapılabilir.

2009 Hayat Bilgisi Öğretim Programı’nda yer alan “Ayna Ayna Söyle Bana”, “Sorunu Arkadaşça Çöz”, Kendimi Kutluyorum”, “Herkes Hata Yapabilir”, “Farklıyız”, “Akvaryumdaki Balıklar”, “Ortak ve Farklı Yanlarımız”, “Kendi Yıldızını Bul”, “Kızımabirader” gibi etkinliklerin tartışma kısmında yer alan öneriler doğrultusunda düzenlenerek ve yeni etkinlik örneklerinin de eklenerek bundan sonra hazırlanacak olan Hayat Bilgisi öğretim programlarına dahil edilmesi önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Akçamete, G. (2009). Özel gereksinimi olan çocuklar. G. Akçamete (Dü.) içinde, *Genel Eğitim Okullarında Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim* (2 b., s. 31-74). Ankara: KÖK Yayınları.
- Alak, G. ve Nalçacı, A. (2012). Hayat Bilgisi Öğretim Programı öğelerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi, *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 36-51.
- Altıntaş, E. ve Şengül, S. (2014). Özel eğitim dersinin kaynaştırmaya yönelik tutumlar ve kazanımlar bakımından değerlendirilmesi, *Kafkas Üniversitesi, e-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(3).
- Alves, & Lopes dos Santos, P. (2013). Bringing disability awareness into the general curriculum. In Instituto de Educação da Universidade do Minho, Future directions: uncertainty and possibility: European conference on curriculum studies. 514-518. Universidade do Minho.

- Borys, A. b.t. Promoting Disability Awareness. Mart 26, 2015 tarihinde file:///C:/Users/%C3%96m%C3%BCr/Downloads/RHAB-Disability_Awareness_Manual%20(1).pdf adresinden alındı
- Dünya Sağlık Örgütü. (2011). Dünya Engellilik Raporu Yönetici Özeti. Mart 22, 2016 tarihinde <http://siteresources.worldbank.org/TURKEYINTURKISHEXTN/Resources/455687-1328710754698/YoneticiOzeti.pdf> adresinden alındı.
- Engelliler Hakkında Kanun. 2005. Mart 22, 2015 tarihinde <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf> adresinden alındı.
- Eripek, S. (2007). Özel eğitim ve kaynaştırma uygulamaları. S. Eripek (Dü.) içinde, *İlköğretimde Kaynaştırma* (1 b., s. 1-21). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ersoy, A. (2015). Doktora öğrencilerinin ilk nitel araştırma deneyimlerinin günlükler aracılığıyla incelenmesi. Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 5(5), 549-568, <http://dx.doi.org/10.14527/pegegog.2015.030>.
- Gültekin, M. (2015). Çocuğun Yaşamında Dünyaya Açılan Pencere: Hayat Bilgisi Öğretim Programı. M. Gültekin (Ed.). Hayat bilgisi öğretimi içinde (s.15-42). Ankara: Nobel Yayın. Güven, S. 2010. İlköğretim hayat bilgisi dersi ders ve öğrenci çalışma kitaplarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi, *Eğitim ve Bilim*. 35 (156), 84-95.
- İlhan, E. L. ve Esentürk O. K., (2014). Zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık ölçeği (ZEBSEYFÖ) geliştirme çalışması. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9 (1), 19-36.
- MEB (2004). İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı, Ankara.
- MEB (2009). İlköğretim 1, 2 ve 3. sınıflar Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve kılavuzu. <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx?islem=1&kno=30> adresinden 03.09.2017 tarihinde alınmıştır.
- MEB (2017). İlkokul Hayat Bilgisi dersi 1, 2 ve 3. sınıflar öğretim programı. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=144> adresinden 20.09.2017 tarihinde alınmıştır. Ocak, G. Beydoğan, H. Ö. 2005. İlköğretim okulları 3. sınıf Hayat Bilgisi Ders içeriğinin amaçlarla tutarlılık ve öğrenci seviyesine uygunluk açısından yeterlilik düzeyi (Standart belirleme-Erzurum il örneği). *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi*, 6(1), 109-132.
- Orel, A., Zerey, Z., Töret, G. (2004). Sınıf öğretmeni adaylarının kaynaştırmaya yönelik tutumlarının incelenmesi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5 (1), 23-33.
- Özdemir, M. (1998). *Hayat Bilgisi Öğrenme ve Öğretme Etkinlikleri*. Ankara: Pegem Akademi

- Özden, Y. (2005). *Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Sadioğlu, Ö. (2011). Sınıf öğretmenlerinin kaynaşturmaya ilişkin sorunları, beklentileri ve önerilerine yönelik nitel bir araştırma, Yayınlanmamış doktora tezi. Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı. Bursa.
- Subaşıoğlu, F. (2008). Üniversitelerin bilgi ve belge yönetimi bölümleri'nin "engellilik farkındalığı" üzerine bir araştırma, *Bilgi Dünyası*, 9(2), 399-430.
- Şahin, H. (2004). Engellilik kimin sorunu? Bireyin mi, toplumun mu? *Öz-Veri*, 1(1), 48-64.
- Şimşek, H. (2009). Eğitim tarihi araştırmalarında yöntem sorunu, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 42(1), 35-51.
- Şişman, Y. (2014). Engelliler açısından eşitlik, ayrımcılık ve eğitim hakkı. *Sosyal Politika Çalışmaları*. 32, 57-85.
- Yaşaroğlu, C. (2013). Hayat Bilgisi Dersi kazanımlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(7), 849-858.
- Williamson, C. (2014). Effects of disability awareness educational programs on an inclusive classroom. . honors projects. Paper 134. Haziran 30, 2017 tarihinde <http://scholarworks.bgsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1138&context=honorsprojects> adresinden alındı.

EXTENDED ABSTRACT

There have been many efforts in recent years to give handicapped people some necessary skills to intergrate with society and live independently. Some of these works were done to raise awareness towards people with disabilities. The most important thing to take into consideration about handicapped individuals is to create awareness in society about disabilities and meet their needs of being understood. Life Science course is very important in creating awareness about handicapped individuals at early ages. From this point of view, determining gains and activities in terms of creating awareness about disabilities in Life Science course and emphasizing these gains and activities are very important for the research. In accordance with this importance, analyzing Life Science course program gains in terms of creating awareness about disabilities constitutes the aim of the research.

This research is a analytical research model. Data source of the research is the 2009 and 2017 Life Science Curriculum. The curriculum were read out carefully by two researchers, analyzed by content analysis and the themes were created. The result obtained in the reliability evaluation performed by the two researchers independently was considered reliable for the research. In addition, information

about the relevant theme has been given in detail and tried to be supported by examples from both curriculums. As a result of the analyzes made, five themes were reached.

1. Course acquisitions that provide awareness about disability in life science programs
2. Course skills that provide awareness of disability in life science programs
3. Personal qualities that provide awareness of disability in life science programs
4. Examples of activities related to lesson acquisitions that provide awareness of disability in life science programs

A total of 14 acquisitions and four activities associated with the special education acquisitions in the first, second and third grades were determined in the 2009 curriculum. These mentioned attainments and activities don't involve clear expressions on awareness about disabilities but they can set ground for the awareness towards disabilities if teachers show sensitivity to the subject and enrich it with some activities.

When the 2017 curriculum was examined, it is observed that the H.B.1.1.2 acquisition included in the "Life in Our School" unit and the explanation included within the scope of this acquisition do not only aim to raise awareness in relation to the disabled, but they also touch on the sensitivities related to their needs. Although it is observed that the second and third grade acquisitions of the program does not include direct statements related to the disabled, it can be stated that the explanations related to the functioning allow for touching on the subject. On the other hand, the H.B..2.1.2 aims to respect for differences with a rather clear statement. It is observed that it is the teacher's responsibility to deal with the matter in this process. Alves and Lopes-dos-Santos (2013) state that giving programs aiming at raising awareness in relation to the disabled by including in teaching programs, raising awareness towards differences in inclusive environments and improving positive attitudes towards disabled individuals will increase the acceptance of disabled individuals.

It was seen that terms such as "Behaving ethically" under self-management skill and "Being sensitive to the requirements of people with disabilities" under "Interacting with physically and mentally handicapped people", "Accepting handicapped people without judging them" and "Respecting differences" skills help raising awareness about disabilities in 2009 Life Science Curriculum. While the statements included under the Self-Management Skills heading of the 2009 Life Science Curriculum were clear statements having the feature of raising awareness towards the disabled; unfortunately it is observed that none of the 23 acquisitions included in the 2017 Life Science Curriculum touches on this matter, which is considered to be an important drawback.

When “Personal attributes” to be gained by students to be more aware about disabilities are investigated, expressions such as “Accepting differences” can be seen under “Tolerance attribute”, “Accepting that being different from others is natural” can be seen under “Love attribute”, “Knowing that similarities and differences are natural” can be found under “Peace attribute” in 2009 Life Science Curriuculum. However, it is attracting attention that the 2017 curriculum does not include personal qualities. But, with activities to be prepared by the teacher in relation to the values given under the "Values Education in Teaching Programs" heading of the program, students' levels of awareness towards disabled individuals can be raised. Williamson (2014) emphasizes the fact that since a school includes students with many different characteristics, it plays an important role in shaping attitudes towards differences.

There are also activities regarding attainments of in 2009 Life Science Curriculum that may raise awareness about disabilities. When all of the activities are examined, it can be seen that activities such as “We are different” which is suggested for attainment A.1.18, “Fishes in the tank” which is suggested for attainment A.2.14, “Our similarities and differences” which is suggested for attainment A.3.2, and “Find your own star” which is suggested for attainment B.3.8 can constitute the basis of the awareness towards disabilities. It is observed that the 2017 Life Science Curriuclum does not include activities. However the presence of these activities is an important step in raising awareness, increasing their numbers is very important. Sadioğlu (2011) also emphasizes the importance of these activities and themes in terms of social acknowledgement of students with special needs.

In the direction of the findings obtained from the study, the following suggestions were made;

- It is suggestable to have more clear attainments in Life Science Curriculums and increase the number of these attainments activities.
- The importance of the subject can be emphasized through in-service trainings in order for teachers to exercise due care and different activities can be carried out in line with the suggestions of teachers.
- December 3 International Day of Persons with Disabilities and 10-16 May Week of Persons with Disabilities can be included in the subjects to be taught and related activities can be carried out on these dates.
- Studies can be carried out and awareness levels of students who take Life Science course and awareness leves of students who participate in experimental studies enriched by additional attainments and certain activities can be compared.
- Different researches that examine the attainments and activities of expression and skill courses may be carried out in order to contribute to the subject in the literature.